

HARUKI MURAKAMI

村上 春樹

LUISTER NAAR DE WIND

Vertaald uit het Japans door Jacques Westerhoven

Uitgeverij Atlas Contact
Amsterdam/Antwerpen

‘Perfect proza bestaat niet. Net zomin als perfecte wanhoop.’

Dat zei een schrijver ooit tegen me die ik toevallig leerde kennen toen ik nog student was. Het heeft jaren geduurd voor ik begreep wat hij ermee bedoelde, maar ik heb er destijds in elk geval enige troost in kunnen vinden. In het idee dat perfect proza niet bestaat.

Toch werd ik telkens weer wanhopig als ik probeerde een pen op papier te zetten. De hoeveelheid dingen waarover ik in staat was te schrijven was namelijk veel te beperkt. Stel dat ik iets zinnigs kon zeggen over olifanten; dan betekende dat nog niet dat ik ook iets kon schrijven over hun oppassers. Dat bedoel ik.

Acht jaar heb ik met dat dilemma gezeten. Acht jaar! Dat is een verdomd lange tijd.

Natuurlijk, zolang je jezelf maar voorhoudt dat er uit alles iets te leren valt, is ouder worden niet zo pijnlijk – in het algemeen tenminste.

Sinds kort na mijn twintigste verjaardag heb ik steeds mijn best gedaan om volgens dat principe te leven. Het heeft me veel pijnlijke klappen opgeleverd. Ik ben belazerd en verkeerd begrepen, en tegelijkertijd heb ik de raarste dingen meegemaakt. Allerlei mensen vonden het nodig om me hun verhaal te vertellen; dan stampten ze met zware voeten over me heen alsof ik een brug was, en daarna kwamen ze nooit meer terug. En al die tijd hield ik mijn mond stijf dicht en zei ik zelf geen enkel woord. Nu staart mijn dertigste levensjaar me in het gezicht.

Nu is het mijn beurt om iets te vertellen.

Natuurlijk heb ik geen enkel probleem opgelost, en tegen de tijd dat ik klaar ben met mijn verhaal zijn we misschien geen meter opgeschoten. Want goed beschouwd is schrijven geen manier om jezelf te genezen; het is hoogstens een klein stapje dat moet leiden tot zelfgenezing.

Maar het is erg moeilijk om iets eerlijk te vertellen. Hoe eerlijker ik probeer te zijn, hoe dieper de juiste woorden wegzinken in de duisternis.

Dat is niet als uitvlucht bedoeld. Het verhaal dat ik nu ga vertellen is het beste waartoe ik op dit ogenblik in staat ben. Ik heb er verder niets aan toe te voegen. Ook als het me goed afgaat, kan ik toch niet nalaten stiekem te hopen dat ik in de verre toekomst – jaren, misschien wel tientallen jaren van nu – zal ontdekken dat ik erdoor ben gered. Op dat moment zullen de olifanten terugkeren naar de vlakte en zal ik over de wereld vertellen in woorden die mooier zijn dan die ik nu tot mijn beschikking heb.

Ik heb veel over schrijven geleerd van Derek Heartfield. Misschien kan ik beter zeggen: bijna alles. Jammer genoeg was Heartfield zelf een steriele schrijver, in elke betekenis van het woord. Als je hem leest, begrijp je wel wat ik bedoel. Zijn stijl is moeilijk, zijn verhalen rammelen aan alle kanten en zijn onderwerpen zijn kinderachtig. Maar ondanks dat alles was hij een van de weinige schrijvers met talent die in staat waren hun proza als wapen te gebruiken. Hij behoorde tot dezelfde generatie als Hemingway en Fitzgerald, en volgens mij deed Heartfield in vechtlust niets voor hen onder. Alleen is het zo jammer dat hij tot het laatst toe nooit duidelijk heeft begrepen

met wie of wat hij het precies aan de stok had. Uiteindelijk is dat wat we bedoelen als we het over ‘steriel’ hebben.

Na dit steriele gevecht acht jaar en twee maanden te hebben volgehouden, stierf hij. Op een zonnige zondagochtend in juni 1938 nam hij een portret van Hitler in zijn rechterhand en een paraplu in zijn linker en sprong hij van het dak van het Empire State Building. Bij zijn dood werd al net zo weinig aandacht aan hem besteed als bij zijn leven.

Ik zat in de derde klas van de middelbare school en moest thuisblijven vanwege een verschrikkelijke uitslag in mijn kruis toen ik voor het eerst een boek van Heartfield in handen kreeg. Het was allang niet meer in de handel. De oom die het me gaf zou drie jaar later onder de vreselijkste pijnen doodgaan aan darmkanker, zijn hele lichaam opengehakt, plastic buizen in elke opening die ze maar bij hem konden vinden. De laatste keer dat ik hem zag, lag hij er helemaal rood en opgekruld bij, als een sluwe aap.

Ik heb alles bij elkaar drie ooms gehad, van wie er een vlak buiten Shanghai is omgekomen. Twee dagen na het eind van de oorlog stapte hij op een mijn die hij zelf had gelegd. Mijn enige overlevende oom is goochelaar geworden en reist met zijn show alle hete bronnen van het land af.

Heartfield zegt het volgende over goed schrijven: ‘De bezigheid die “schrijven” heet is in feite niets anders dan het vaststellen van de afstand tussen jezelf en de dingen om je heen.

Daar heb je geen gevoeligheid voor nodig, maar een meetlat.’
(*Sorry dat ik in zo’n goeie bui ben*, 1936.)

In mijn geval nam ik voor het eerst een meetlat ter hand en begon ik uiterst behoedzaam om me heen te kijken in het jaar dat president Kennedy stierf. Sindsdien zijn er al vijftien jaren verstreken – vijftien jaren waarin ik van alles heb weggesmeten. In een vliegtuig met motorstoring gooien ze om gewicht te verminderen eerst de bagage eruit, en dan de stoelen, en op het eind zelfs de arme stakkers van het cabinepersoneel, en op dezelfde manier heb ik gedurende de afgelopen vijftien jaar werkelijk van alles overboord gegooid, bijna zonder dat ik er iets voor in de plaats heb gezet.

Ik ben er niet van overtuigd of ik daar wel verstandig aan heb gedaan. Ik voel me nu een heel stuk lichter – daar niet van –, maar als ik bedenk wat er nog van me over is tegen de tijd dat ik oud ben en doodga, slaat de angst me om het hart. Want na mijn crematie blijft er zelfs geen botje van me over.

‘Mensen met donkere harten hebben alleen maar donkere dromen. En mensen met nog donkerder harten dromen helemaal niet.’ Dat zei mijn grootmoeder altijd.

Het eerste wat ik deed, de avond dat mijn grootmoeder stierf, was mijn hand uitsteken om haar oogleden te sluiten. En terwijl ik die langzaam omlaagtrok, verdwenen de dromen die ze negenenzeventig jaar lang had gehad als een regenbui op een vroege zomeravond, die een paar spetters op het wegdek laat vallen en dan wegtrekt zonder een spootje achter te laten.

Nog één ding over schrijven, en dan houd ik erover op.

Ik vind schrijven vreselijk moeilijk werk. Soms gaat er een hele maand voorbij waarin ik niet één regel produceer, en soms schrijf ik drie dagen en nachten achter elkaar door – en is het resultaat waardeloos.

Toch vind ik schrijven ook ontzettend leuk. Het leven zelf is bijzonder moeilijk; daarbij vergeleken is betekenis aan het leven geven maar een koud kunstje.

Toen ik daar ergens in mijn tienerjaren opeens achter kwam, was ik zo verbaasd dat ik een hele week geen stom woord kon uitbrengen. Als ik het een beetje slim aanpakte, kon ik de wereld naar mijn hand zetten; allerlei waarden zouden veranderen, de tijd zou anders verstrijken... Die indruk had ik tenminste.

Jammer genoeg kwam ik er pas veel later achter dat dit een valstrik was. Toen deelde ik een bladzijde van een notitieboekje in tweeën met een verticale streep, en links van die streep schreef ik alles op wat ik sindsdien had verkregen, en rechts wat ik had verloren. Verloren, vertrapt, lang geleden weggegooid, opgeofferd, verraden... Ik was niet eens in staat de lijst af te maken.

Er gaapt een diepe afgrond tussen wat we proberen te begrijpen en wat we echt begrijpen. En hoe lang de meetlat ook is waar we mee aan komen zetten, voor de diepte van díé afgrond schiet hij tekort. Wat ik in dit boek door mijn schrijven kan laten zien, is niet meer dan een lijst. Het is geen roman en geen literatuur, het is zelfs geen kunst. Het is gewoon een bladzijde uit een notitieboekje met een verticale streep in het midden. En misschien hier en daar iets wat je ervan op kunt steken.

Als je op zoek bent naar kunst of literatuur, kun je beter iets lezen van de oude Grieken. Om ware kunst te kunnen creëren, is slavernij namelijk absoluut onontbeerlijk. Bij de oude

Grieken was het ook zo: terwijl de slaven op de velden werkten, het eten klaarmaakten en de galeien roeiden, zaten de burgers lekker in de mediterrane zon gedichten te schrijven of gingen ze op in wiskundige problemen. Zo werkt kunst nu eenmaal.

Mensen die om drie uur 's nachts in de stille keuken in de koelkast snuffelen om te zien of hij misschien nog iets eetbaars bevat, kunnen alleen maar dingen schrijven van een navenant niveau.

Zo iemand ben ik.

2

Dit verhaal begint op 8 augustus 1970 en eindigt achttien dagen later, dus op 26 augustus van hetzelfde jaar.

3

'Rijke stinkers kunnen allemaal m'n reet likken!'

De Rat zat met zijn handen tegen de bar gedrukt, en toen hij deze mistroostige kreet slaakte, was zijn gezicht naar mij toe gekeerd.

Maar misschien had hij het wel naar de koffiemolen achter me geroepen. De Rat en ik zaten naast elkaar aan de bar, dus het was nergens voor nodig om te schreeuwen als hij iets tegen me wilde zeggen. Hoe dat verder ook zij, hij had zijn hart gelucht, en nu wijdde hij zich weer met een voldane uitdrukking op zijn gezicht aan zijn bier.

Er was trouwens niemand die zich er iets van aantrok dat de Rat wat schreeuwde. De kleine bar was tjokvol klanten, die

allemaal net zo'n keel opzetten als hij. Het was net een passagierschip dat op zinken stond.

'Ongedierte, dat is het.' De Rat schudde zijn hoofd en rilde. 'Ze hebben nergens verstand van, de zakken. Ik krijg er de kriebels van, alleen al als ik zo'n rijk smoelwerk voor me zie.'

Ik knikte zwijgend, het dunne randje van mijn glas bier nog aan mijn lippen. De Rat zei verder ook niets meer en bestudeerde zijn lange, slanke vingers op de bar. Af en toe draaide hij ze om, alsof de bar een kampvuur was waarboven hij ze warmde. Ik legde me erbij neer en keek naar het plafond. Tot hij alle tien zijn vingers aan een grondige inspectie had onderworpen, lag het gesprek stil. Zo ging het altijd.

Die ene zomer zopen de Rat en ik genoeg bier om een vijftiengmeterbad te vullen en aten we genoeg pinda's om de vloer van Jay's Bar te bedekken met een laag doppen van minstens vijf centimeter diep. We leken wel bezeten. Maar als we dat niet hadden gedaan, hadden we de zomer niet overleefd, zo saai was hij.

Boven de bar bij Jay's hing een door tabakswalm verkleurde prent, en als we gek werden van verveling, konden we daar uren naar zitten staren zonder het zat te worden. De afbeelding had zo voor een rorschachtest kunnen worden gebruikt. Volgens mij waren het een paar tegenover elkaar gezeten groene apen die elkaar twee ingedeukte tennisballen toewierpen.

Toen ik dat aan Jay vertelde, keek die er een poosje naar en gaf toen schoorvoetend toe: 'Nou je het zegt...'

'Wat denk jij dat het voorstelt?' vroeg ik.

'De linkeraap ben jij, en de rechter ben ik. Ik gooi jou een fles bier toe, en jij gooit mij het geld terug.'

Ik nam een slok bier, diep onder de indruk.

‘Ik krijg er de kriebels van!’

De Rat had zijn vingers allemaal geïnspecteerd en was nu klaar om door te gaan.

De tirades van de Rat tegen rijke mensen waren niets nieuws, en hij had ook echt een gloeiende hekel aan ze. Bij de Rat thuis zaten ze er behoorlijk warmpjes bij, maar als ik dat tegen hem durfde te zeggen, was zijn weerwoord steevast: ‘Dat is mijn schuld niet.’ Soms (meestal als ik te veel bier op-had) antwoordde ik: ‘Wat lul je nou weer? Natuurlijk is het jouw schuld!’ Maar naderhand voelde ik me altijd schuldig. De Rat had namelijk wel een beetje gelijk.

‘Weet je waarom ik zo’n hekel heb aan rijke stinkers?’

Die avond ging de Rat gewoon door, en dat was voor hem de eerste keer.

Ik schudde mijn hoofd.

‘Dan zal ik je dat eens precies vertellen.’ (Dat was een van zijn favoriete uitdrukkingen.) ‘Omdat rijkelui niet kunnen denken. Zonder een zaklantaarn en een meetlat kunnen ze hun eigen gat niet eens vinden om eraan te krabben.’

‘O nee?’

‘Nee. Ze hebben met z’n allen niet één gedachte in hun hoofd die de moeite waard is. Ze doen alleen maar alsof... En waarom?’

‘Ik zou het niet weten.’

‘Omdat ze niet hóéven te denken. Natuurlijk moet je een klein beetje kunnen denken om rijk te wóorden, maar om rijk te blijven? Het is net als bij een satelliet. Die heeft toch ook geen benzine nodig alleen maar om op één plaats om de aarde heen te blijven draaien? Maar bij mij ligt het anders, en bij jou ook. Wij moeten voortdurend denken om in leven te kunnen blijven. Van het weer van morgen tot het formaat

van de badkuipstop. Zo is het toch?’

‘Mja,’ stemde ik ietwat onzeker in.

‘Precies!’

Toen de Rat zijn zegje had gedaan, haalde hij een papieren zakdoekje uit zijn zak en snoot luid en verveeld zijn neus. Ik kon niet beoordelen hoe serieus hij daarnet was geweest.

‘Maar op het eind gaan we allemaal tóch dood,’ liet ik een proefballonnetje op.

‘Ja, zeg, natuurlijk gaan we allemaal dood! Maar voor het zover is, moeten we nog vijftig jaar leven, en ik zal het je precies vertellen: vijftig jaar leven terwijl je denkt is stukken vermoeiender dan vijfduizend jaar leven zonder één gedachte in je stomme kop. Waar of niet waar?’

Waar.

4

De Rat en ik hadden elkaar drie lentes daarvoor leren kennen. Dat was kort nadat we allebei waren geslaagd voor het toelatingsexamen van de universiteit, en we waren allebei stomdronken. Ik weet nu dus nog niet hoe het kwam dat we even na vieren ’s ochtends in de zwarte Fiat 600 van de Rat zaten. We zullen wel een gemeenschappelijke vriend hebben gehad.

In elk geval, we waren ladderzat, en om het nog een graadje erger te maken reden we over de tachtig. Dus ploegden we dwars door de heg van een park en walsten we over een plantsoen met azalea’s tot we een stenen pilaar ramden. Het was een godswonder dat we er zonder kleerscheuren van afkwamen.

Toen ik, helemaal ontnuchterd door de schok, het zwaar gehavende portier opentrapte en uit het wrak stapte, zag ik de

motorkap tien meter verderop voor een apenkooi liggen. In de voorkant van de auto zat een deuk die de contouren van de pilaar tot in de kleinste details volgde. De apen in de kooi waren uit hun slaap opgeschrikt en staken hun verontwaardiging niet onder stoelen of banken.

De Rat zat voorovergebogen met beide handen op het stuur – ongedeed, maar druk bezig de resten van de pizza die hij een uur eerder had gegeten over het dashboard te verspreiden. Ik klauterde op het dak van de auto en keek door het schuifdak naar binnen.

‘Niks gebroken?’

‘Nee, alleen een beetje te veel gedronken. Moest ik van kotsen.’

‘Kun je eruit komen?’

‘Als je me optilt.’

De Rat zette de motor af, stopte het pakje sigaretten dat op het dashboard lag in zijn zak en greep toen zonder haast mijn hand om zich op te laten trekken naar het dak. Naast elkaar gezeten boven op de Fiat keken we omhoog naar de hemel, waarin de eerste streepjes licht waren verschenen, en rookten we zwijgend een paar sigaretten. Om de een of andere reden moest ik denken aan een oorlogsfilm met heel veel tanks en Richard Burton in de hoofdrol. Waar de Rat aan dacht weet ik niet.

‘We hebben wel geluk gehad,’ zei de Rat vijf minuten later. ‘Moet je kijken, zeg! Zelfs geen schrammetje. Kun je het geloven?’

Ik schudde mijn hoofd.

‘Maar je auto is naar de kloten.’

‘Dat hindert niet. Een auto kun je overal kopen, maar geluk nergens.’

Dat was tegen het zere been.

‘Ben jij dan zo rijk?’

‘Blijkbaar.’

‘Nou, dat is dan leuk voor je.’

Daar gaf de Rat geen antwoord op. Hij bleef ontevreden zijn hoofd schudden.

‘In elk geval, we hebben geluk gehad.’

‘Dat is waar.’

Hij wreef het peukje van zijn sigaret uit met de hak van zijn tennisschoen en schoot het met zijn vingers in de richting van de apenkooi.

‘Hé, wat zou je ervan zeggen als wij eens een team vormen? Wedden dat we samen grote dingen kunnen doen?’

‘Waar wou je mee beginnen?’

‘Bier drinken.’

We kochten zes blikjes bier uit een automaat daar vlakbij en liepen naar het strand, waar we op het zand gingen liggen om ze soldaat te maken. Daarna keken we uit over de zee. Het was schitterend weer.

‘Noem mij maar “Rat”, zei hij.

‘Hoe kom je aan zo’n naam?’

‘Weet ik niet meer. Het is een hele tijd geleden. Eerst had ik er een hekel aan als ze me zo noemden, maar nu laat het me koud. Alles went.’

Nadat we alle lege bierblikjes in de zee hadden gegooid, gingen we met onze duffels over ons heen op de pier liggen en daar hebben we ongeveer een uur geslapen. Toen ik wakker werd, vloeiende er een vreemd soort energie door mijn lichaam. Het was een raar gevoel.

‘Ik wed dat ik wel honderd kilometer kan hardlopen,’ zei ik tegen de Rat.

‘Ik ook,’ zei de Rat.

Maar hardlopen hoefden we niet. Wat we wel moesten, was drie jaar lang een boete betalen aan het stadhuis voor de schade die we hadden aangericht in het park, inclusief rente.

5

De Rat las angstwekkend weinig. Eigenlijk zag ik hem nooit iets lezen, behalve sportkranten of reclamefolders. Als ik nu en dan eens een boek bij me had om de tijd mee door te komen, keek hij ernaar zoals een vlieg die voor het eerst een vliegenmepper ziet – zo met een blik van: wat is dát voor raar ding?

‘Waarom lees je zoveel boeken?’

‘Waarom drink jij zoveel bier?’ antwoordde ik tussen een hap zure haring en een hap salade door, zonder hem zelfs maar aan te kijken.

Dat zette hem aan het denken. Pas vijf minuten later deed hij zijn mond weer open.

‘Het fijne van bier is dat je het allemaal weer uit kan pissen. Eén uit, één op eerste honk, een *double play*, en het is bekeken.’

De Rat keek toe hoe ik verder at.

‘Waarom zit je altijd met je neus in een boek?’

Ik spoelde mijn laatste hapje haring weg met een slok bier, schoof mijn bord aan de kant, pakte *De leerschool der liefde* op, waar ik net aan was begonnen, en liet mijn duim langs de bladzijden gaan.

‘Omdat Flaubert allang dood is.’

‘Lees je dan geen levende schrijvers?’

‘Levende schrijvers zijn waardeloos.’

‘Waarom?’

‘Mensen die dood zijn kun je meestal wel vergeven,’ zei ik